

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 02 - KWASTEN EN PENSELEN

Welke kwasten en penselen zijn geschikt om een ondergrond aan te brengen, om vlakken mee te vullen of juist lijnen te trekken?

Het verschil tussen een penseel en een kwast stamt uit vroeger tijden; voor een penseel werd zacht en soepel haar, bijvoorbeeld marterhaar of eekhoornhaar, gebruikt. Kwasten werden meestal gemaakt van varkenshaar. Kwasten zijn daardoor stugger en bij gebruik van kwasten blijft de verfstreek dus beter zichtbaar. Je kunt ook zeggen: hoe stugger de haren hoe meer "toets" je blijft zien. Toets is wat we dan de sporen in een verfstreek noemen. (De officiële term voor de sporen die het gebruik van gereedschap, kwast, roller, beitel, paletmes etc achterlaat is overigens: factuur). Tegenwoordig wordt in de volksmond vaak bedoeld: kwast is groter en stugger, penselen zijn fijner en kleiner.

De zachte natuurharen penselen zijn erg duur en slijten behoorlijk. Daarvoor is lang gezocht naar een goedkoper synthetisch alternatief. Dat lukte lange tijd niet goed omdat de capillaire werking (opzuigen van de vloeibare stof, bijvoorbeeld verf), door de fijne gespleten uiteinden van de (marter/eekhoorn/dassen) haren niet bereikt werd in de synthetische kwasten. Tegenwoordig lukt dat wel en zijn er uitstekende en meer betaalbare synthetische varianten in de verschillende kwasten en penselen.

Spalter

Een spalter is een brede kwast. Hiermee kan eenvoudig een basiskleur aangebracht worden voor de ondergrond. Er zijn spalters met varkensharen en spalters met synthetische haren. Deze laatste kwasten zijn zachter, de structuur van de haren is minder zichtbaar dan bij een kwast met varkensharen.

Platte kwast

Ook platte kwasten zijn er met varkensharen en synthetische haren. Platte penselen of kattentongpenselen worden gebruikt om vlakken op te vullen, of om losse toetsen aan te brengen. De zijkant van een plat penseel kan ook gebruikt worden om lijnen naar te zetten. Je hebt platte kwasten met een recht afgesneden bovenkant (carré) en met half rond afgesneden bovenkant (platte kattentong).

Ronde kwast

Ronde kwasten worden gebruikt om dunne verf in lijnen op te brengen. De langste en dunste ronde penselen worden sleper (zie onderaan) genoemd. Daarmee kun je lange vloeiende, zwiervende lijnen op een doek aanbrengen.

Waaierpenseel

Een waaierkwast zorgt ervoor dat de overgang tussen kleuren vervaagt, dit wordt ook wel "dassen" of "verdassen" genoemd. Een waaierkwast geeft een meer subtiel resultaat met veel minder of zelfs geen "toets". Een variant op de waaierpenseel is een grotere, zachte mopkwast of -penseel. Deze vaak dure en ook veelal natuurharen zachte "poezelaars" worden gebruikt om alle toets, of factuur, weg te "doezelen".

Varkensharen kwast

Penselen van zacht haar

Overzicht van kwasten en penselen

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 02 - KWASTEN EN PENSELEN

Penselen

Penselen hebben in de punt weinig haren. Hiermee kun je fijn schilderen. Let bij het gebruik van het penseel op de haren aan het uiteinde, deze bepalen de fijnheid. Een penseel die toeloopt in een punt, kan meer verf opnemen dan een penseel met een paar haren aan de steel.

Hoe meer verf de penseel op kan nemen, hoe langer je ermee door kan schilderen. Als de penseelharen van dik naar dun uitlopen, kan er zowel dik als dun mee geschilderd worden. Dit verschil bereik je door de penseel meer of minder hard op het doek te drukken. Een penseel met gelijkmatig verdeelde haren geeft ook een gelijkmatiger strek af.

Sleper

Een sleper (ook wel: rigger) heeft heel lange penseelharen. Hiermee "sleep" je de verf over het doek. Je kunt er langere, "zwierige" lijnen mee trekken zonder dat je steeds weer opnieuw in de verf moet dopen en je dus veel "aanzetten" in je lijnen terugziet.

Materiaal

Penselen verschillen in het materiaal waarvan ze gemaakt zijn en in de vorm waarin de haren geplaatst zijn. De gebruikte haarsoorten zijn:

- dassenhaar
- eekhoornhaar
- kunstvezel
- marterhaar (roodmarter / kolinskymarter)
- runderhaar
- kamelenhaar

Moderne penselen van kunstvezel zijn duurzamer dan de traditionele harenpenselen. Bovendien zijn ze aanzienlijk goedkoper. Hielden de eerste kunstvezelpenselen weinig verf vast, tegenwoordig wordt kunststof door vele schilders hoog gewaardeerd. Marterhaar en eekhoornhaar zijn de duurste haarsoorten die voor penselen worden toegepast. Het voordeel van deze zachte soorten is dat de verf als die voorzichtig wordt opgebracht zich niet vermengt met onderliggende, nog natte verflagen.

Afmetingen

De afmeting van een penseel wordt aangegeven door een getal op de steel. Hoe groter dat getal, des te dikker het penseel. Vaak wordt de diameter van het penseel aangegeven in millimeter, maar deze aanduiding kan verschillen per fabrikant. De dunste aquarelpenselen worden aangeduid met 000.

Gebruik en schoonmaken

De stelen van penselen voor olieverfschilderijen zijn langer, om te aquarelleren gebruikt men penselen met een korte steel. Terwijl een olieverfschilder vaak aan vele penselen behoefte heeft, heeft een aquarellist bijvoorbeeld meestal genoeg aan een of twee; hij kan ze immers tussendoor steeds uitspoelen in water en er weer mee verder.

Spalters worden ondermeer gebruikt om een schilderij te vernissen

Met een sleper kun je fijne lijnen en details schilderen

Penseelafmetingen

OVER TEKENEN EN SCHILDEREN

NR. 02 - KWASTEN EN PENSELEN

De olieverfschilder heeft vaak meerdere penselen in de hand, elk voor een iets verschillende kleur. Handig is bijvoorbeeld aparte penselen te gebruiken voor licht/donker, of voor warme en koude kleuren. Het voordeel van meerdere penselen is dat deze niet telkens schoongemaakt hoeven te worden, hetgeen vrij omslachtig is bij gebruik van terpentine.

Een aquarellist maakt het penseel in een enkele beweging in ruim schoon water schoon.

Voor acrylverf is het weer anders. Omdat opgedroogde acrylverf niet meer verwijderd kan worden, zal een acrylschilder de penselen snel in water hangen. Maak in elk geval aan het eind van een schildersessie de gebruikte penselen goed schoon.

Voor (klassieke) olieverf het penseel eerst goed afvegen en daarna uitspoelen in terpentine en uitknijpen. Daarna worden de penselen met groene zeep of kernzeep en warm water schoongemaakt, totdat alle resten pigment zijn verdwenen. Draai rondjes in de holte van je hand, die gevuld is met zeep. Bij gebruik van giftige pigmenten, zoals cadmiumkleuren, kan contact met de huid echter beter vermeden worden. Strijk na het schoonmaken de haren in het oorspronkelijke model en laat het penseel op zijn kop drogen.

Als je een penseel met de haren naar beneden los in een pot zet, gaan de haren uit elkaar staan en kun je hem weggoien. Er bestaat een penselenwasbak (zie foto) om penselen vrij te laten hangen.

Na gebruik spoel je het penseel goed uit en leg je ze plat weg of zet je ze met de haren naar boven in een pot zodat ze kunnen drogen.

Groet Gerard.

*Een penselenwasbak is heel handig.
Voor acrylverf vul je die met water.*

Uitspoelen van een aquarelpenseel

Reinigen van olieverfpenselen en kwasten

